

111. A „hatvankettek” levele a román értelmiséghez. („Malomkövek között”). (Részlet.) 1978. május 25.

Tisztelt Barátaink!

„Audiatur et altera pars”

A megértés reményében fordulunk hozzátok! Panaszra nyitjuk hallgatásra parancsolt szánkat, hogy ne mondhassák utódaink: nem volt bátorságunk a végveszélyben, a magunk védelmében szót kérni. Azt akarjuk, hogy a romániai magyar nemzetiség ellen folyó hajszával kapcsolatban megismerjétek a teljes igazságot a részrehajlás nélküli igazságot. Nemzetiségünk – a romániai magyarság nevében és védelmében kérjük a meghallgatást. Meg kell hallgatnotok és meg kell értenetek. Ha nem ezt teszitek, ti is váltok egy etnikum – a romániai magyarság – elpusztításában. Mi hisszük, hogy nem ezt akarjátok, hogy nem adjátok voksotokat azokra az intézkedésekre, amelyeknek az a céljuk, hogy megfosszanak bennünket anyanyelvünkötől és mindattól, amit nemzeti kultúrának nevezünk, s amit a természet törvénye szerint tovább kellene adnunk maradékainknak. [...]¹

A II. világháború befejezésekor az erdélyi magyarság abban a balga hiedelemben ringatta magát, hogy olyan történelmi korszak nyílt előttünk, amelyben a faji megkülönböztetés üldözendő cselekedet lesz, amikor ki-ki szabadon használhatja anyanyelvét, ápolhatja ősei szokásait. Annál is inkább reménykedtünk, mert történelmi tapasztalat bizonyította, hogy Európa országainak határait nem az önrendelkezési elv alapján jelölték ki. A II. világháború után ugyanazok a fatális szenvedélyek hatottak, mint az első befejezése után. Tudtuk, hogy a hatalmi politika mindig előbbre való, mint az etnikumok lehetőség szerinti egybetartozása. Amikor népeink sorsa felett döntöttek, minket épp úgy nem kérdeztek meg, miként titeket sem. Reméltük mégis, hogy Európa valóban demokratikus alapon rendeződik újjá. Olyan elvek alapján, amely másodlagos problémává teszi a határok „hollétét”, mert minden állam biztosítani fogja nemzetiségeinek, kisebbségeinek azokat a demokratikus szabadságjogokat, amelyeknek birtokában a határokon kívülre szorult népcsoportok otthon érezhetik magukat új hazájukban is. Így reméltük! És mi, romániai magyarok ebben a hitben voltunk lojális állampolgárok. Úgy tettük dolgunkat, hogy munkánk eredményeként is megszerezhessük magunknak az egész társadalom megbecsülését. A felszabadulás után, majdem egy évtizeden át úgy látszott, hogy reményeinkben nem kell csalódnunk, ma már tudjuk, hogy becsaptuk önmagunkat is, amikor hittünk a hatalomban. Megalázva és megcsalva írjuk le ezeket a szavakat, nem is a magunk, hanem több, mint kétfélmillió romániai magyar nevében. Megcsalva, mert elorozták tőlünk legszebb reményeinket és megcsalva, mert másodrangú állampolgárokká degradált bennünket a Rend, olyan emberekké, akiknek egyre kevesebb a joguk anyanyelvük használatára. Amitől hosszú évek óta rettegünk, bekövetkezett. Ma már csak igen korlátozott mértékben taníttathatjuk gyermekeinket magyar iskolákban. El kell szenvednünk a legreakciósabb válogatási elvet: „numerus clausus”, amelynek egyenes következménye lesz a „numerus nullus”, az, hogy a magyar gyermekek előbb-utóbb nem járhatnak magyar iskolákba, s ha mégis értelmiségi pályára készülnek, csak egy mód marad a tanulásra: a román iskolák látogatása. [...]²

1 A levél aláírói úgy vélik, hogy a viharos múlt arra figyelmeztet bennünket, hogy „becsüljük egymást, tiszteljük egymás szellemiségét, hagyományait”...

2 Kihagytuk azt a részt, melyben a levél írói (írója?) kijelentik: Akik a magyar iskolákat „pusztulásra ítélték”, jól tudják, hogy egy nemzetiség léte az anyanyelvi oktatáson áll, vagy bukik. A céltudatos asszimiláció ellen minden józan ember tiltakozik, ezért szaporodnak a nagyvilágban is a kormány nacionalista politikáját elítélő hangok.

Kérdezzük töletek! Mi a bűne a romániai magyarságnak, hogy a kormányzat megkondította felettük a vészharangot? Miért degradáltak bennünket „aljanépeknek”, „barbároknak”, „jövendővénnyeknek”, „ázsiaiaknak”? Miért uszít ellenünk a kormányzat exponense, a legnacionalistább, sőt, nyugodtan mondhatjuk, fasiszta ideológiát hirdető prominens személyisége? Jól tudjátok, kiről van szó, hiszen a román értelmiség java része is elítéli Adrian Păunescu féktelen uszítását, a román ifjúság nacionalista fanatizálását, magyarellenes lázításait. Kérdezzük: miért tüzelhet egyre vadabban ellenünk?! A válasz tudjuk: csak azért, mert kifejezi a kormányzat szándékát, elképzeléseit, csak azért, mert a kormányzat elhatározta: nekünk, romániai magyaroknak el kell tűnnünk a történelem süllyesztőjében, el kell tűnnünk, hogy létrejöhessen egy nacionalista lázalom, „az egységes szocialista román nemzet”. Az emberiség szégyene, hogy egyáltalán meghirdethető egy olyan távlati program, amely arra hivatott, hogy egy ország nemzetiségeit erőszakkal megszüntesse. A szocializmus meggyalázása, hogy a legretrográdabb tervhez a leghaladóbb eszme zászlaját lobogtatják. [...]³

Kedves barátaink!

Mi hiszünk bennetek. Hiszünk a román értelmiség józan részének igazságszeretetében, nagylelkűségében, abban, hogy nem hajlandó a hazai nacionalizmus szekerét tolni. Nem ringathatók magatokat abba a tévhitbe, amiről Păunescu habzó szájával prédikál a tévében, hogy tudniillik ti különbek vagytok mindenkinél. [...]⁴

A történelemhamisítás mindennapi gyakorlat lett. Ennek a machinációnak legtragikusabb következménye, hogy gyermekeink és gyermekeitek tudatába befészkelte magát az a hamis „ismeret”, hogy a népek rangsorolhatóak, hogy miközben ti egyfolytában nemeslelkűségről tettetek bizonyosságot, mi magyarok a legföhláborítóbb szörnyűségeket követtük el Európában.

Am mindez nem elég. Megértük azt is, hogy a román történészek egyszerűen „kiemelték” a magyar történelemből és a románba helyezték például Hunyadi Jánost, Dózsa Györgyöt. Arculcsapása ez a tisztességnek, arculcsapása a magyar nemzetnek. [...]⁵

Mi azt reméltük, hogy a józan ész előbb-utóbb felülkerekedik és végülis akadnak olyan román történészek, akik gátat vetnek ennek a nacionalista tébolynak. Őszintén reméltük azt is, hogy Daicovici professzor politikai végrendelete nem süket fülekre talál, hogy akadnak a legjobbak között legalábbis, akik meghallják intelmét és tiltakozó szavát: „A dáko-román kontinuitás hipotetikus elméletét politikai célok szolgálatába állítani – bűn! A hipotetikus jelzőre senki nem figyelt, még kevésbé arra, hogy élete végén minden szellemi közösséget megtagadott volt tanítványival. Csakhogy a rossz szellem már kiszabadult a palackból, és nem akadt senki, aki visszaparancsolja. Ellenkezőleg, a kiszabadult rossz szellem által bűvölve elkezdődött a hajsza az erdélyi magyarság ellen, elkezdődött a bűnös asszimilációs politika, a skrupulusok nélküli beolvasztás. A nacionalizmus megszállottai elhatározták a magyar óvodák, általános iskolák és középiskolák oktatási intézmények elsorvasztását, és ami még fölhábo-

3 A kihagyott részben a röpirat szerzői kijelentik, hogy ha „a faji mítosz megszállottainak” a terve valóra válik, akkor „a történelem ítélőszéke” előtt nem csak a felelős vezetők fognak felelni, ezért felszólítják „román barátait”, tiltakozzanak, de legalább „fejezzék ki rosszállásukat”. A továbbiakban kijelentik, hogy a magyar kisebbség „pusztulását” szolgálja az 1973-as oktatási törvény, amely szerint csak 26 fő esetén lehet nemzetiségi osztályt indítani, ráadásul egész középiskolákat szüntettek meg, a technikumokban a magyar nyelv tanítása ismeretlen, felszámolták a Bolyai egyetemet, a marosvásárhelyi ÖGYI-n pedig elsorvasztották a magyar nyelvű oktatást.

4 A következő két oldalon a levél írói számtalan példát hoznak fel a magyarellenes, uszító, vagy „csak” történelemhamisító írásokra. Például az Olaszországban élő vasgárdista I. C. Drăgan Bukarestben kiadott *Noi Tracii* című förmedvénye több ezer éves román múltról fantáziál, Petre I. David szerint „egyszer régen a románok részt vettek Britannia védelmében, de akkor még dákoknak hívták őket...”

5 A továbbiakban konkrét példákat olvashatunk a magyar történelmi személyiségek „kisajátítására”.

rítőbb, a két magyar egyetem – a kolozsvári és vásárhelyi – megszüntetésével, illetve romanizálásával párhuzamosan, eldöntötték azt is, hogy az erdélyi magyarságot még a nevéől is megfosztják. Nem egy tudományos munkában, köztük a kortársirodalmat bemutató Albatros-enciklopédiában a mai romániai magyar írókról úgy beszélnek, mint „magyar dialektusban beszélő román írók”-ról. E megnevezés rendszeres használatát több ízben is sürgette a KB tájékoztatóin Cornel Burtică és Dumitru Popescu, ami egyértelműen arra utal, hogy a szerkesztők és a szócikkek írói nem saját jószántukból keresztelték ujja a romániai magyar írókat, (értelemszerűen a romániai magyarságot is románnak tekintve). Az utasítást, hogy a romániai magyarságot még nevéől is meg kell fosztani, a legfelső vezetés adta ki. [...] ⁶

Ha csak naivitásról lenne szó, bizony nem tennők szóvá az áradó rágalomhadjáratot, amelynek az a célja, hogy lejárassa a világ közvéleménye előtt az egész magyarságot. De amikor az embernek nem saját sorsáról van szó, hanem egy népcsoport jövőjéről, nem egzisztenciájáról, hanem létéről, akkor kötelessége – kötelességünk tiltakozni. Ha tovább hallgatnánk, amint eddig tettük, bünt követnénk el egész népünk ellen. A hallgatásunkat nem bocsátának meg az utánunk jövők. Mi őszintén reméljük, hogy megértitek: semmi mást nem akarunk, csak védekezni, ha lehet, hozzájárulni népünk becsületének, tisztességének a megvédéséhez; semmi mást nem akarunk, mint felnyitni a ti szemeteket, hogy megértsétek helyzetünket, hogy fölfogjátok, tekintettel a körülményekre, kívülről senki sem védhet meg bennünket, magunkra maradtunk, akaratlanul két malomkő közé kerültünk, ahol lassan, de biztosan felörlődünk, ha ti nem álltok mellénk. Ezért kiáltunk hozzátok – reménykedve. [...] ⁷

Azzal, hogy mellénk álltok, a haladás ügyét szolgáljátok, az általánosan érvényes humánomot óvjátok az elnyomás ellen. A mi reménységünk a szocializmus volt és maradt, aki e reménységünket hátra döfi, az emberiség legszebb álmát pusztítja ki. Ezt akarjátok? Mi tudjuk, hogy nem így van. [...] ⁸

A nemzeti kérdésekben illetékesek nagyon türelmetlenek amiatt, hogy még mindig létezzünk, ezért találnak ki új, meg új módszereket elhallgattatásunkra, a magyar szellem megnyomorítására, gyermekeink anyanyelvi tanulásának akadályozására. Hogy milyen eredményeket értek el, az elég egyértelműen kiviláglik a Magyar Nemzetiségi Dolgozók Tanácsának idei plénumának munkálataiból is. Péterfi István jelentése – aki ennek a szervezetnek volt az elnöke egészen addig, míg el nem hunyt –, szándékai ellenére is ékes dokumentuma annak, hogy a kormányzat meddig jutott el az etnikumok fellazításában. A Péterfi-jelentésből idézünk: „... a municípiumi tanácsok magyar nemzetiségi képviselői Hargita megyében 86,49 százalékot, Szatmár megyében 47,06 százalékot, Bihar megyében pedig 40,49 százalékot képviselnek. A városi néptanácsokban Hargita megyében 73,16 százalék, Kovászna megyében 66,67 százalék, Kolozs megyében pedig 27,40 százalék a magyar nemzetiségű képviselők aránya.” ⁹ Ezeknek a számoknak nagyjából tükrözniük kellene a nemzetiségi lakosság arányát az illető

6 A következő oldalakon a levél írói egy, a *Magazinul Istoric* 1978/3. számában megjelent tanulmányal, a *Familia* 1978 áprilisi számában napvilágot látott Sever Dumitrașcu-cikkkel, és az 1978. április 27.-i Flacăra-ban közreadott uszítással vitakoznak. Az egyik legurvább uszítás ráadásul magyar nyelven is megjelent, mert az *Előrének* át kellett vennie Ion Spălățelu „Szent Bertalan hosszú éjszakája” című főrmérvényét. Ebben a szerző népi társaság vádolja a magyarságot az 1940–44 közötti észak-erdélyi események kapcsán.

7 A kihagyott részben ismét csak méltányosságot és megértést kérnek az ismeretlen levélírók, majd megint Spălățelut hozzák elő, sorra cáfolva a magyargyűlölő szerző légből kapott állításait. Mindazonáltal remélik, hogy román barátaik „bőlesésséggel mérlegelik” ezt a levelet.

8 A kihagyott részben ismét „határozott állásfoglalásra” kéri a román barátait, majd azt mondják, hogy a két világháború közt legalább volt lehetőség a tiltakozásra, az erdélyi magyar lapokban, a parlamentben, szenátusban és a Népszövetségénél. Ma a lapok hallgatnak, annak ellenére, hogy mélyen elítélik ezt a nemzetiségi politikát.

9 Az 1977-es népszámlálás szerint Nagyváradon a magyar nemzetiségű lakosság aránya 44,05% volt, Szatmárnémetin pedig 47,19%.

közigazgatási egységben. Könnyen megállapítható a számok tükrében, hogy e pillanatban hol tartunk. Bihar megyének egy municipiumi városa van: Nagyvárad, ahol is Péterfi adatai szerint a magyarság aránya 40,49 százalékra süllyedt, Szatmáron 47,06 százalékra. Mindkét város szintiszta magyar város volt, s ezen csak kevéssé tudott változtatni a két világháború közötti román politika. A felszabaduláskor sem lakott túl sok román e két városban: magyarok lakták, s magukat magyaroknak valló zsidók. És elég volt harminc év ahhoz, hogy a szocializmus védelme alatt, tekintvén a nemzetiségi ügyet szigorúan belpolitikai kérdésnek, alapvetően megváltoztassák az etnikai összetételt. Az utolsó húsz esztendőben hatalmas román tömegek áramlottak Moldvából és Olténiából, de még Dobrudzsából is az erdélyi részekre, mindenekelőtt pedig a határvidékre, ahol ingyen lakást kaptak, miközben sehol sem volt szabad a felújított új lakásokból tíz százaléknál többet a magyaroknak juttatni. Így történhetett meg, hogy az etnikum föllazult, hogy a magyarság aránya egyre csökkenőben van, míg a románok napról-napra sokasodnak a Partiumban épp úgy, mint a Székelyföldön. Ugyanakkor az egyetemi végzősök kihelyezési rendszerével sikerült elérni, hogy a legtöbb magyar értelmiségit épp azokon a vidékeken szórják szét, ahonnan a román kétkezi munkások Erdélybe áramlanak.

Miközben így folyik Erdély elrománosítása, kitartóan folyik az agyak mosása is, a nemzetiségi tudat erőszakos kilúgozása. Ugyancsak Péterfi állapította meg annak a szervezetnek a plénumán, amelyet egyetlen erdélyi magyar sem tekint a magáénak – lévén, hogy kinevezett és nem választott tagjai nem védik a magyarság érdekeit, ellenkezőleg, a legszolgai módon képviselik a minden demokratizmust nélkülöző nacionalista román nemzetiségi politikát. Tehát épp Péterfi mondotta el a beszámolójában – természetesen „elégtétellel” –, hogy 52.580 óvodáskorú gyermek jár magyar óvodába. Most nem áll módunkban ellenőrizni a pontos számot, de kérünk benneteket, hogy olvassátok el a Dolgozó Nő évekkel korábban rendezett ankétját és abból megtudhatjátok, hogy mi az igazság. A lapban megírták, és ha az ankét egész anyagát átnézik, nyilván többet is megtudhattok e kérdésben, hogy sok helyen az óvónők még magyarul sem szólalhatnak meg, hogy a gyermekek – a magyarokról beszélünk – egyetlen magyar éneket sem tanulhatnak meg. Ez különösen érvényes a román – magyar határ menti sávra, de a belsőbb megyék állapotára is. Tudunk olyan esetekről, amikor óvónőket fegyelmi-ben részesítettek, amiért magyarul szólaltak meg olyan óvodákban, ahol a gyermekek több, mint a fele magyar. Azt is jól tudjuk, s ti is leellenőrizhetitek, hogy törvény írja elő, amikor a gyermekeket beiratják az óvodába, a szülőknek ki kell tölteniük egy kérdőívet, amelyben kötelező megjelölniük, hogy akarják-e gyermeküket magyar oktatásban részesíteni. Ám a kérdőív állandóan hiánycikk, a szülőknek nem adják át, aminek az a következménye, hogy fölfelé már azt jelentik: a szülők nem igénylik a magyar nyelvű óvodai oktatást. A módszer nagyon ismerős, s hatékonyságát mutatja, hogy évről-évre kevesebb gyermek tanul magyarul az óvodában. Péterfi adatait senki sem veszi komolyan, azok a magyar anyanyelvű óvodások számát jelzik, s nem a magyarul tanulókat. [...]¹⁰

Ezt a levelet reménykedve írjuk hozzátok, a román értelmiségiek legjobbjaikhoz, nemzetközileg is jól ismert tudósokhoz, írókhoz, olyan személyiségekhez, akiket mi romániai magyarok maraddék nélkül tisztelünk, nem utolsósorban azért, mert soha nem voltatok hajlandók állástfoglalni ellenünk, nem támogattatok a magyarellenes hajsztát. És ne esetekt kétségbe, mert bár a levelet hozzátok írjuk, az eredeti példányt (aláírásunk nélkül) az RKP Politikai Végrehajtó Bizottságának küldtük el. Először ők kapták meg, s csak ezután kapjátok meg ti. Úgy ítéltük helyesnek, ha előbb a legfelsőbb vezetésnek adunk alkalmat a levél tanulmányo-

¹⁰ Kihagytuk azt a részt, amelyben Péterfi adataira hivatkozva a magyar iskola-helyzettel foglalkoznak. Erről lásd az előző dokumentumot és jegyzeteit.

zására. Ezzel, úgy véljük, állampolgári kötelezettségünknek is eleget tettünk. Azt reméljük, hogy legalább Ilie Verdeț vesz annyi fáradságot magának, hogy elolvassa, s talán annyi bátorságot is, hogy beszámoljon annak tartalmáról a testületi ülésen. Balga reménység ez, mi is jól tudjuk, de mégis hadd reménykedjünk. [...]FA kihagyott részben a levél írói kijelentik, hogy tudják, az illetékesek ezt a levelet agyon hallgatják, vagy pedig a szerzőket fasisztáknak, irredentáknak fogják titulálni. Mindazonáltal a címzettek megértését és támogatását kérik.

Román Barátaink!

E levél egy példányát 62 aláírással, lakáscímünk és foglalkozásunk pontos megjelölésével egy svájci közjegyzőnél helyeztük letétbe, azzal a meghagyással, hogy az adatokat senkivel nem közölhetik. Fölkértük ugyanakkor, hogy a kormány kérésére hitelesen igazolja: valóban 62 romániai illetőségű személy, közöttük nemzetközileg ismert személyiségek írták alá a hozzátok írt levelet. A KB-hoz küldött példányhoz egy levelet is csatoltunk, amelyben megadtuk a svájci ügyvéd-közjegyző címét, aki illetékes arra, hogy a levél hitelességét igazolja. Talán természetesnek találjátok, ha személyes szabadságunk védelmében, nevünk, lakcímünk mikrofilmzését, vagy bármilyen más közzétételét megtiltottuk. [...] ¹¹

Ha elolvastátok e levelet, adjátok tovább, és ne feledjétek: hiszünk bennetek. Hiszünk a román nép legjobb fiaiban, a román értelmiség legkiválóbbjaiban.

(Hatvankét aláírás)

Írógéppel sokszorosított röplap. Vincze Gábor tulajdonában. Angol nyelven megjelent a „Witnesses to Cultural Genocide. First-Hand Reports on Romania’s Minority Policies Today.” c. kötetben (New York, 1979. Committee for Human Rights in Rumania), 183–209. o.

¹¹ Befejezésül ismét kérik a levél írói román barátait, hogy álljanak melléjük, hiszik, hogy „magatartásokkal nem cáfoltok rá a részünkről megnyilvánuló maradéktalan bizalomra.”